

Neljas tee

PJOTR USPENSKI

Neljas tee

Vestlusi ja vastuseid Georgi
Gurdžijevi õpetuste alusel tekkinud
küsimustele

ESTRA

Eesti Transpersonaalne
Assotsiatsioon

Originaali pealkiri:

P. D. Ouspensky

The Fourth Way. A Record of Talks and Answers to Questions Based on the Teaching of G. I. Gurdjieff

© 1957 P. D. Ouspensky

Tõlkinud Aime Kons

Toimetanud Evi Laido

Kujundanud Kaarel Kivikangur

© 2020 Eesti Transpersonaalne Assotsiatsioon

Kaanel fragment Anderson Debernardi maalilt „Trance Shamanico“.

Kasutatud autori loal.

Trükkinud trükikoda AS Pakett

ISBN 978-9949-7289-8-5

www.transpersonaalne.ee

SISUKORD

<i>Eessõna</i>	13
I PEATÜKK	15
<i>Mis on süsteem – Psühholoogia uurimine – Inimese ebatäiuslikkus – Maailma ja inimese uurimine – Skaala printsiip – Võimalik evolutsioon – Enese uurimine – Palju erinevaid „minasid“ – Funktsioonide jaotus – Teadvuse neli seisundit – Enesevaatlus – Enesemäletamine – Kaks kõrgemat funktsiooni – Masina vigane töö – Kujutlemine – Valetamine – Tahte puudumine – Kontrolli puudumine – Ebameeldivate emotsioonide väljendamine – Negatiivsed emotsioonid – Hoiakute muutumine – Funktsioonide vaatlemine – Samastumine – Arvestamine – Magamine – Vangla ja põgenemine – Inimese seitse kategooriat – Mehaanilisus – Kolme seadus – Seitsme seadus – Illusioonid – Me ei saa „teha“ – Hea ja kuri – Moraalsus ja südametunnistus – Areneda suudavad ainult vähesed – A-, B- ja C-mõjutused – Magnetiline keskus – Me elame universumis halvast paigast – Loomiskiir – Seaduste järgud</i>	
II PEATÜKK	42
<i>Inimene on ebatäiuslik – Ta elab allpool oma tõelist tasandit – Vanade väärtuste ümberhindamine – „Kasulik“ ja „kahjulik“ – Illusioonid – Inimene magab – Praktiline enese tundmaõppimine – Takistuste uurimine – Valetamise psühholoogia – Inimene on masin – Püsiva „mina“ loomine – Korratu maja allegooria – Rollid – Puhvid – Enesemäletamine – Miks praegune süsteem ei saa populaarne olla – Vangla – Eesmärgi sõnastamine – Olla vaba – Patt –</i>	

Kahetsus – Inimkonna aitamine – Tõmbumine ja tõrjumine – Enesevaatlus – Kõige inimese juurde kuuluva jaotamine seitsmesse kategooriasse – Teadmine ja olemine – Nende suhted – Me võime saada rohkem teadmisi – Olemise muutmise vajadus – Mõistmine – Kahjulikud funktsioonid – Negatiivsete emotsioonide väljendamine – Tarbetu rääkimine – Selle ja teiste süsteemide erinevus – Olemise tasandid – Mõtlemine erinevates kategooriates – Praeguse olukorra ohud

III PEATÜKK

68

Enese tundmaõppimine ja enese täiustamine – Teadvuse seisundid ja funktsioonid – Teadvuse astmed – Funktsioonide jaotamine – Enesemäletamine – Mehaanilisus – Nelja keskuse funktsioonide uurimine – Keskuste alljaotused – Tähelepanu – Moodustav aparaat – Keskuste vale töö – Energia neli liiki – Lekete peatamine – Negatiivsed emotsioonid – Negatiivsete emotsioonide väljendamise peatamine – Hoiakute muutmine

IV PEATÜKK

95

Keel – Süsteemis kasutatud erinevad jaotused – Olemus ja isiksus – A-, B- ja C-mõjutused – Magnetiline keskus – Vale magnetiline keskus – Valitseja asetäitja – Juhuse seadus – Saatuse seadus – Tahte seadus – Põhjuse ja tagajärje seadus – Põgenemine juhuse seaduse eest – Raskuskese – Miks koole on vaja – Kellele on koole vaja – Mis moodustab kooli – Koolide astmed – Fakiiri tee, munga tee ja joogi tee – Neljas tee – Traditsiooniliste teede ja neljanda tee erinevus – Kõik teed viivad samale eesmärgile – Kooli tase sõltub õpilaste tasemest – Inimkonna siseringid

V PEATÜKK

122

Inimese edasise arengu võimalus – Teadvuse puudumine – Tõe tunnetaamine – Teadvuse astmete uurimine – Enesemäletamine ja enesevaatlus – Enesemäletamist on võimatu defineerida – Enesemäletamine kui ärkamise meetod – Liginemine enesemäletamisele intellektuaalse keskuse kaudu – Mõtete taastamine – Mõtete peatamine kui enesemäletamise esiletoomise meetod – Iseenda mäletamine emotsionaalsetel hetkedel – Teadmatuse ja nõrkuse – Samastumine ja sellega võitlemine – Väline ja sisemine arvestamine – Negatiivsed emotsioonid – Rahulik paik iseendas

VI PEATÜKK

151

Mõistmine kui selle süsteemi peamine nõue – Mõistmise subtelisus – Kuidas mõistmist suurendada – Uus keel – Õiged ja valed hoiakud – Hoiakud ja mõistmine – Eesmärgi ja suuna vajalikkus – Keeruline on leida, mida inimene tahab – Meie eesmärgid on liiga kauged – Hea ja kuri – Moraal ja moraalitytu vajalikkus – Õige ja vale püsiva normi leidmise vajalikkus – Südametunnistuse arendamine kui süsteemi eesmärk – Vastuolude nägemine – Puhvrid kui südametunnistuse arendamise peamine takistus – Ettevalmistus puhvrite purustamiseks – Sisemine disharmonia ja õnnelikkus – Vajadus saavutada sisemine tasakaal – Käitumise standardid elus – Teadvus ja südametunnistus – Kuidas ära tunda tõde – Vajadus olla iseendaga siiras – Mehaanilisus

VII PEATÜKK

179

Meie olemise paljusus ja püsiva „mina“ puudumine – Sõna „mina“ viis tähendust – Erinevad isiksused ning meeldimised ja mitte-meeldimised – Kasutud ja kasulikud isiksused – Magnetiline keskus ja valitseja asetäitja – Iseenda jagamine „minaks“ ja „mister X-iks“ – Valeisiksus – Mis on „mina“? – Valeisiksuse uurimine kui vahend enesemäletamise õppimiseks – Pingutused võitlemiseks valeisiksusega – Kontrolli vajadus – Valeisiksus ja negatiivsed emotsioonid – Mis on iseendas usaldusväärne ja mis ebausaldusväärne – Kannatus ja selle kasulikkus – Mitte öelda valimatult „mina“ – Valeisiksus moonutab süsteemi ideid – Peamine iseloomujoon või -jooned – Vajadus tunda oma nõrkusi – Staatiline triaad – Väärtustamine – Kahestumise hädaoht – Kristalliseerumine

VIII PEATÜKK

205

Inimese koht maailmas – Meie tajumise ja mõtlemise piirangud – Teadmine on kõige teadmine – Relatiivsuse ja skaala printsiip – Kolme seadus – Mateeria neli seisundit – Me ei näe kolmandat jõudu – Seitsme seadus – Tõusvad ja laskuvad oktaavid – Intervallide vaatlus – Loomiskiir – Absoluudi tabe – Loomiskiir kui uue mõtlemise instrument – Erikeel – Loomiskiir kui oktav – Orgaaniline elu Maal – Kuu toitmine – Kosmilised mõjutused – Kuu mehaaniline mõju – Mõjutused ja olemise seisund – Planetaarsed mõjutused ja olemus – Vabanemine seadustest – Arengu võimalus – Inimene kui orgaanilise elu osa – Seaduste tundmaõppimine – Õiglus ja ebaõiglus – Inimesele

kuuluvad seadused – Töötamine looduse vastu – Kosmoloogiliste ideede uurimine kui abiline enese mäletamiseks – Kolme seadus ja loomine – Jõudude üleminek – Kiirguse kolm oktavat – Vesinike tabel – Materia erinevad tasandid – Külmine oktav – Evolutsiooni võimalikkus

IX PEATÜKK

235

Inimese kui keemiavabriku uurimine – Toidu skeem – Toidu kolm oktavat ja nende areng – Esimene aste koos mehaanilise tõukega – Teine aste koos teadvusliku tõukega – Kolmas aste koos teise teadvusliku tõukega – Kolme toidu suhteline väärtus – Muljed – Enesemäletamine – Süsinik 12 – Naer – Head ja halvad muljed – Muljed kui erinevad vesinikud – Muljete kontrollimine – Töö mi 12-ga – Keskused ja nende kiirus – Kõrgemad keskused ja nende omadused – Ühendus kõrgemate keskustega – Kõrgemad keskused ja uimastid – Telepaatia – Vajadus suurendada kõrgemate materiate tootmist – Energia ja energia ladustamine – Akumulaatorid – Ühendus suure akumulaatoriga – Haigutamine – Kogu töö peab olema keskendatud teadvusele

X PEATÜKK

261

Me ei saa „teha“ – Selle idee tõepärasuse mõistmise tähtsus – „Tegemise“ illusioon ja mis seda tekitab – Elus kõik juhtub, kuid töös peame õppima „tegema“ – Ujumine vastuvoolu – Sisemine „tegemine“ – Nõiarang ja sealt väljamurdmine – Keskuste kooskõlastamine – „Tegemine“ algab „mitte-tegemisest“ – Sisemine kontroll – Võimatu tegemine ja mida see tähendab – Rõhudes rohkem inimese pingutustele – Töö tahtega – Mis on sõna „tahe“ täielik tähendus ja mis on meie tahe? – Meie tahe on soovide tulemus – Sisemine konflikt ja võitlus – Tahtest loobumine – Meil on ainult lühikesed tahtehetked – Distipliin – Iseenda mäletamise vajadus – Teadvus tähendab tahtet – Eesmärk kui kontrolliv tegur – Vajadus pidevalt naasta küsimuse juurde eesmärgist – Isemeelsus ja jonnakus – Huvide vastuolu – Töö isemeelsuse vastu – Inimene ei saa midagi teha koolita – Pideva töo hädavajalikkus – Ristteed – Iseendas Kuu loomine – Raskuskese – Superpingutus – Mis loob tööks stiimuli

XI PEATÜKK

287

Vajadus tundma õppida kooli printsiipe ja meetodeid – Töö kolm liini – Õige ja väär kolme liini suhtes – Mõistmise vajadus – Kooli eesmärgid ja vajadused – Teise toomine enda asemele – Organisatsiooni on vaja praktiliseks tööks – Mis on „töö“? – Väärtustamine – Töötamine inimestega – Töö kooli heaks – Isiklik huvi organisatsioonis – Õiget liiki inimesed – Neljanda tee kool – Õige hoiak – Maksmine – Kuidas tasuda? – Raskuse – Distsipliin – Reeglid – Mitte teha tarbetut – Loobumine otsustest – Kohtumine nõudmistega – Tõuked kooli töös – Valiku idee – Füüsiline töö – Koolist saadud teadmised – Kõrgema mõistusega inimesed – Kas koolid suudavad elu mõjutada?

XII PEATÜKK

317

Vajadus eristada süsteemi tähtsamaid ja vähem tähtsaid ideid – Olemise piirangud – Olemise muutmise võimalused – Majaisand, bulkur ja nõdra-meelne – Hasnamuss – Magamine ja ärkamise võimalikkus – Mõistmised ja sõnad – Kuidas suurendada emotsionaalset hoiakut – Proportsioonitumetus – Enesemäletamine – Ennast tunda ja näha – Olla tõsine – Võitlus harjumustega – Mehaanilisuse mõistmine – Pingutused – Enese tundmaõppimine – Enesevaatlus – Tõuked – Kuidas olla emotsionaalsem? – Rõhuda rohkem tööle – Emotsionaalse keskuse treenimine – Positiivsed emotsioonid – Meeldivad ja ebameeldivad emotsioonid – Väärtustamise suurendamine – Kuidas tulevad uued asjad – Mõistmise aeglus – Inimese standardi tõstmine

XIII PEATÜKK

347

Inimtegevuste erinevad kategooriad – Triaadide õige ja väär kasutamine – Inimtegevuste tundmaõppimine – Lähtepunkti mäletamine – Sisemine eraldamine – Õppida nägema valeisiksust – Maskid – Puhvrid ja nõrkused – Meetodite tundmaõppimine – Äratuskellad – Võimatus uurida süsteemi kasulikkuse vaatekohast – Filosoofiline, teoreetiline ja praktiline keel – Kooli kolm kategooriat – Õige mõtlemine – Pikad ja lühikesed mõtted – Intellekti roll – Erinevad väärtused – Õige ja väär uudishimu – Kriitiline hoiak – Teiste mõjutamine – Lugu kavalast mehest ja kuradist

XIV PEATÜKK

377

Isiklikud raskused – Vajadus leida oma kõige pealepressivam ja püsivam raskus – Negatiivsed emotsioonid, kujutlemine, moodustav mõtlemine – Uute vaateviiside loomine – Võitlus samastumisega – Negatiivsete emotsioonide kolm kategooriat ja kuidas nendega toime tulla – Negatiivsete emotsioonide muundamine – Ärritumine – Laiskus – Negatiivsed tuimusseisundid – Kujutluse erinevad vormid – Kannatusest loobumine – Vabatahtlik kannatus kui suurim jõud, mis meil saab olla – Kannatuse osa orgaanilises elus – Inimene on spetsiaalselt tehtud evolutsiooni jaoks – Vastutus isiklikus töös – Vajadus samaaegselt töötada mitmel liinil – Moodustav mõtlemine ja selle omadused – Assotsiatiivne mõtlemine – Tõe mõistmiseks on vaja kõrgemaid keskusi – Meditatsioon – Õige mõtlemine – Kujuteldavad vestlused – Usu erinevad tähendused – Surmajärgne elu

XV PEATÜKK

407

Esoteerika idee – Loogiline ja psühholoogiline mõtlemismeetod – Psühholoogilise meetodi selgitus – Mida tähendab esoteerika? – Teatud liiki esoteerilised ideed muutuvad kättesaadavaks ainult rasketel aegadel – Ühtsuse vajadus – Teadmise ainelisus – Suur teadmine ja kuidas see erineb tavateadmisest – Teadmise akumulatsioonid – Koolid – Kas inimene saab mõjutada väliseid sündmusi? – Elu tundmaõppimine – Suured sündmused elus ja nende mõju – Subjektiivsed teed ja objektiivne tee – Hoiakud kui mõjutuste muutmise vahendid – Elusündmuste hindamine – B-mõjutuste järkjärguline kadumine – Esoteeriliste ringide mõju vähenemise põhjus – Ettevalmistuse puudumine – Süsteem ja kuidas see õpetab – Erinevad skaalad – Koolide surm ja nende olemasoluks vajalikud tingimused – Süsteemi suhtumine kristlusesse – Surra ja sündida – Palve – Soovitused meieisapalve uurimiseks

XVI PEATÜKK

435

Taastuleku ideesse saab suhtuda ainult kui teooriasse – Inimeste erinev suhtumine taastuleku võimalusse – Kolm järjestikust astet – Miks C-mõjutuse saamise võimalus peab olema piiratud – Eelmiste elude mäletamine – Reinkarnatsiooni teooria kui taastuleku idee lihtsustamine – Tõestuse leidmise võimatus – Meid piirab meie olemise seisund – Olemuse erinevad liigid kui tugevaim argument eelneva eksistentsi kasuks – Miks koolid ei saa

taastulla – Taastuleku uurimine ühes elus – Igavene taastulek ei ole igavene – Variatsioonide võimalikkus – Juhused on piiratud ja aeg arvestatud – Enesemäletamine ja taastulek – Isiksus ja taastulek – Laste mõtlemise uurimine – Taastuleku idee päritolu – Aja kolm dimensiooni – Taastuleku idee ja süsteem – Paralleelaeg – Meie meele piirangud – Kalduvuste kasv ja taastulek – Võimalused jõuda kooli juurde järgmisel korral – Olla ette valmistunud – Kas alguspunkt on sama kõigile? – Kool ja seal kehtestatud nõudmised – Olemuse surm – Taastulek ja surma aeg – Maailma sündmuste taastulek – Ainus asi on ärgata

Register

461

EESSÕNA

Kui Uspenskilt küsiti, kas tal on kavas oma loengud trükis avaldada, vastas ta: „Mis sellest kasu oleks? Tähtsaimad pole mitte loengud, vaid küsimused ja vastused nendele.“

Raamatusse on kogutud sõnasõnalised väljavõtted vestlustest ja küsimustest, mis esitati Uspenskile aastatel 1921 kuni 1946. Esimeses peatükis esitatakse üldine ülevaade fundamentaalsetest ideedest, mida järgnevates peatükkides teemalt teemale laiendatakse Uspenski enda erilises järjestuses.

Et see materjal paremini omandada, pole osa teemasid antud kronoloogiliselt, kuid lausestuses ja tähenduses pole midagi muudetud.

I PEATÜKK

Mis on süsteem – Psühholoogia uurimine – Inimese ebatäiuslikkus – Maaailma ja inimese uurimine – Skaala printsiip – Võimalik evolutsioon – Enese uurimine – Palju erinevaid „minasid“ – Funktsioonide jaotus – Teadvuse neli seisundit – Enesevaatlus – Enesemäletamine – Kaks kõrgemat funktsiooni – Masina vigane töö – Kujutlemine – Valetamine – Tahte puudumine – Kontrolli puudumine – Ebameeldivate emotsioonide väljendamine – Negatiivsed emotsioonid – Hoiakute muutumine – Funktsioonide vaatlemine – Samastumine – Arvestamine – Magamine – Vangla ja põgenemine – Inimese seitse kategooriat – Mehaanilisus – Kolme seadus – Seitsme seadus – Illusioonid – Me ei saa „teha“ – Hea ja kuri – Moraalsus ja südametunnistus – Areneda suudavad ainult vähesed – A-, B- ja C-mõjutused – Magnetiline keskus – Me elame universumis halvast paigas – Loomiskiir – Seaduste järgud

Enne kui hakkam teile üldjoontes selgitama, mida käesolev süsteem endast kujutab, ja rääkima meie meetoditest, tahan iseäranis rõhutada, et enamik süsteemi olulisi ideid ja põhimõtteid ei kuulu minule. Peamiselt see muudabki nad väärtuslikuks, sest kui ideed oleksid minu, oleksid nad nagu kõik teisedki tavamõistuste leiutatud teooriad – vaatlaksid asju vaid subjektiivselt.

Kui hakkasin aastal 1907 kirjutama raamatut „Universumi uus mudel“ (*A New Model of the Universe*) sõnastasin endale, nii nagu paljud inimesed on teinud enne mind ja teevad ka edaspidi, et meile tuntud elu pealispinna all peitub midagi palju suuremat ja palju olulisemat. Ütlesin endale, et kuni me pole saanud rohkem teada selle taga peituvast, on kõik meie teadmised elust ja meist endist tegelikult tühised. Mäletan tollest ajast üht vestlust, kui ütlesin: „Kui oleks võimalik tõestatuna omaks võtta, et teadvus (või, nagu seda nüüd nimetatakse, arukus, intelligents) suudab ennast manifesteerida füüsilisest kehast eraldi, oleks tõestatud ka palju muud. Ainult et tõestatuna seda võtta ei saa.“ Ma mõistsin, et

normaalseülese psühholoogia ilmingud, nagu mõtete ülekanne, selgeltnägemine, tuleviku ettenägemise ja minevikku tagasivaatamise võimalus ja nii edasi, ei ole tõestatud. Nii püüdsingi leida meetodi nende nähtuste uurimiseks ja töötasin mitmeid aastaid selles suunas. Leidsin mõndagi huvitavat, kuid tulemused olid väga raskesti tabatavad. Ja kuigi mitmed eksperimendid olid edukad, oli nende kordamine peaaegu võimatu.

Eksperimentide tulemusena jõudsin kahele järeldusele. Esiteks, et me ei tunne piisavalt tavapsühholoogiat: me ei saa uurida normaalseülest psühholoogiat, sest ei tunne tavapsühholoogiat. Teiseks jõudsin ma järeldusele, et kahtlemata on olemas tegelik teadmine ja et võivad olemas olla koolid, kus teatakse täpselt, mida me teada tahame, kuid mingil põhjusel on nad peidus ja nende teadmised varjatud. Hakkasin neid otsima. Reisisin Euroopas, Egiptuses, Indias, Tseilonil, Türgis ja Lähis-Idas, kuid alles palju hiljem, kui olin need matkad lõpetanud, kohtusin sõja ajal Venemaal grupi inimestega, kes uurisid teatud süsteemi, mis pärines idamaistest koolidest. See süsteem alustas psühholoogia uurimisega, just nõnda, nagu minu arust pidigi alustatama.

Süsteemi põhiidee oli, et me ei kasuta isegi väikest osa oma võimetest ja oma jõust. Meis asub nii-öelda suur ja peen organisatsioon, ainult et me ei tea, kuidas seda kasutada. Seal grupis kasutati mitmeid idamaiseid metafoore ja mulle räägiti, et meie sisemuses on avar maja, täis imekaunist mööblit, seal on raamatukogu ja palju teisi tubasid, kuid meie elame keldris ja kõõgis ega saa sealt välja. Kui inimesed meile ütlevad, et majas on ülespoole viivad trepid, ei usu me neid või naerame nad välja või peame seda ebausuks või muinasjutuks või luiskelooks.

Süsteemi saab jagada maailma uurimiseks teatud uute printsiipide kohaselt ja inimese uurimiseks. Maailma uurimine ja inimese uurimine sisaldavad endas kindlat spetsiifilist keelekasutust. Me püüame kasutada tavalisi sõnu, neid, mida tarvitame tavavestluses, kuid lisame neile veidi erineva ja täpsema tähenduse.

Maailma tundmaõppimine, universumi tundmaõppimine põhineb mõnede fundamentaalsete seaduste tundmaõppimisel, mis ei ole teadusele üldiselt teada ega tema poolt tunnustatud. Kaks peamist seadust on kolme seadus ja seitsme seadus, mida selgitame edaspidi. Nendega käib kokku ja on sellest vaatekohast hädavajalik *skaala* printsiip – printsiip, mis ei kuulu tavalisse teadusuuringusse või kuulub sinna üsna vähe.

Inimese tundmaõppimine on lähedalt seotud inimese evolutsiooni ideega, kuid inimese evolutsiooni tuleb mõista veidi teisiti kui tavaliselt. Tavapäraselt kasutatakse sõna „evolutsioon“ kas inimese või millegi muu kohta, mis eeldatavasti allub teatud liiki mehaanilisele evolutsioonile. Pean sellega silmas, et teatud asjad muunduvad tuntud või tundmatute seaduste mõjul teisteks asjadeks, need omakorda teisenevad jälle millekski muuks ja nii edasi. Meie süsteemi vaateko-

hast pole siin üldse evolutsiooni – ma ei räägi üldiselt, vaid konkreetselt *inimesest*. Inimese evolutsioon, kui see toimub, saab olla ainult teadmise ja pingutuse tagajärg. Nii kaua kuni inimene teab ainult seda, mida võib teada saada tavalisel kombel, pole tema jaoks evolutsiooni ega pole kunagi olnudki.

Süsteemis algab tõsine õppimine psühholoogia uurimisega, nii-öelda enese tundmaõppimisega, sest psühholoogiat pole võimalik uurida endast väljaspool, nagu näiteks astronoomiat. Inimene peab uurima iseennast. Kui mulle seda öeldi, nägin otsekohe, et meil ei ole enese tundmaõppimise meetodeid ja meil on iseenda kohta mitmeid vääri arusaamu. Mõistsin, et meil tuleb vabaneda valedest arusaamadest iseenda kohta ja samal ajal leida meetodid iseenda tundmaõppimiseks.

Te ehk mõistate, kui keeruline on määratleda, mida mõistetakse psühholoogia all? Samale sõnale on erinevates süsteemides antud nii palju tähendusi, et on keeruline leida üldist definitsiooni. Seega defineerime alustuseks psühholoogiat kui *enese tundmaõppimist*. Teil tuleb selgeks õppida teatud meetodid ja põhimõtted ning püüda vastavalt neile põhimõtetele ja neid meetodeid kasutades näha iseennast uuest vaatenurgast.

Kui hakkame ennast uurima, pörkume kõigepealt sõnaga, mida kasutame siin maailmas kõige rohkem, ja see on sõna „mina“. Me ütleme: „ma teen“, „ma istun“, „ma tunnen“, „ma armastan“, „ma ei armasta“ ja nii edasi. See on meie peamine illusioon, sest olulisim eksitus enda kohta on, et peame ennast üheks. Kõneleme endast alati kui „minast“ ja oletame, et see käib alati ühe ja sama olendi kohta, kuigi tegelikkuses oleme jagatud sadadeks ja sadadeks erinevateks „minadeks“. Hetkel kui ütlen „mina“, räägib üks osa minust, ja järgmisel hetkel, kui ütlen „mina“, on rääkimas täiesti teine „mina“. Me ei tea, et meil pole üks „mina“, vaid palju erinevaid „minasid“, kes on seotud meie tunnete ja soovidega, ja valitsevat „mina“ pole. Need „minad“ muutuvad pidevalt: üks surub teise alla, üks asendab teise, ja kogu see võitlus kujundab meie siseelu.

„Mina“, keda me endas näeme, on jagatud mitmeteks rühmadeks. Mõned rühmad on põhjendatud, kuuludes inimese õigetes osadesse, osa on aga täiesti kunstlikud, need on loonud puudulik teadmine ja teatavad kujutluslikud ideed, mis inimesel on enda kohta.

Enese tundmaõppimisega alustamiseks on vaja uurida enesevaatluse meetodeid, kuid see omakorda peab toetuma kindlale arusaamale meie funktsioonide jaotustest. Meie tavaline arusaamine neist jaotustest on täiesti väär. Me tunneme intellektuaalsete ja emotsionaalsete funktsioonide erinevust. Kui me näiteks mingite asjade üle vaidleme, neist mõtleme, neid võrdleme, leiutame selgitusi või leiame tegelikke seletusi, siis on see kõik mõttetöö, kuna armastus, vihkamine, hirm, kahtlus ja nii edasi on emotsionaalne. Kui püüame iseennast vaadelda,

segame aga väga sageli omavahel ära intellektuaalse ja emotsionaalse funktsiooni. Tõeliselt tundes nimetame seda mõtlemiseks, ja kui mõtleme, nimetame seda tundeks. Uurimise ajal tuleb meil aga selgeks õppida, mil kombel nad erinevad. Näiteks on siin tohutu erinevus kiiruses, kuid sellest kõneleme edaspidi.

On veel kaks funktsiooni, mida ükski tavapsühholoogia süsteem ei oska jagada ega õigesti mõista – instinktiivne funktsioon ja liikumise funktsioon. Instinktiivne viitab organismi sisemisele toimimisele: toidu seedimine, südamete töö, hingamine – need on instinktiivsed funktsioonid. Instinktiivsete funktsioonide alla kuuluvad ka meie tavaaistingud: nägemine, kuulmine, haistmine, puudutus, sooja- ja külmatunne, sellised asjad. Ja see kõik on reaalne. Välisest liigutustest kuuluvad instinktiivsete alla vaid lihtsad refleksid, kuna keerulisemad refleksid kuuluvad liikumise funktsioonile. Instinktiivsel ja liikumise funktsioonil on vahet teha väga lihtne. Me ei pea selgeks õppima midagi, mis kuulub instinktiivse funktsiooni juurde, oleme sündinud kõigi instinktiivsete funktsioonide kasutamise võimega. Kõik liikumise funktsioonid tuleb aga ära õppida: laps õpib käima, kirjutama ja nii edasi. Neil kahel funktsioonil on väga suur vahe. Liikumise funktsioonid pole midagi kaasasündinut, instinktiivsed funktsioonid on kõik sünnipärased.

Nii ongi enesevaatluse ajal vaja enne kõike teha vahet neil neljal funktsioonil, et klassifitseerida otsekohe kõik tähelepanekud, öeldes: „See on intellektuaalne funktsioon, See on emotsionaalne funktsioon,“ ja nii edasi.

Kui olete mõnda aega vaatlusega tegelnud, võite hakata märkama veidraid asju. Näiteks avastate, et vaatluse tegelik raskus seisneb selle unustamises. Te alustate vaatlusega, kuid teie emotsioonid haakuvad mingi mõttega ning enesevaatlus unub.

Kui püüate mõne aja pärast jätkata vaatlusega, mis on uus funktsioon, mida samal kombel pole tavaelus kasutatud, märkate taas midagi huvitavat – et tavaliselt te ei mäleta ennast. Kui saaksite endast kogu aeg teadlik olla, suudaksite kogu aeg vaadelda või igal juhul nii kaua, kui soovite. Aga kuna te ei suuda ennast mäletada, ei suuda te keskenduda ja peate tunnistama, et teil pole tahet. Kui suudaksite ennast mäletada, oleks teil tahe ja suudaksite teha, mida soovite. Kuid te ei suuda ennast mäletada, ei suuda iseendast teadlik olla, ja nii pole teil ka tahet. Teil võib mõnikord veidi aega tahet olla, kuid see muutub millekski muuks ja te unustate selle.

See on olukord, olemise seisund, seisund, millest tuleb alustada enda tundmaõppimist. Kui jätkate, jõuate üsna pea järeldusele, et peaaegu kohe enese tundmaõppimise alguses tuleb teil endas korrigeerida teatud asju, mis ei ole õiged, seada ümber asjad, mis ei asu oma õigetel kohtadel. Süsteemil on selleks seletus.

Oleme loodud sel kombel, et saame elada neljas teadvusseisundis, kuid

sellistena nagu oleme, kasutame neist ainult kahte: ühte kui magame, ja teist, kui oleme seisundis, mida nimetame „ärkvelolekuks“ – mis on nii-öelda meie praegune seisund, kui suudame kõnelda, kuulata, lugeda, kirjutada ja nii edasi. Kuid need seisundid on vaid kaks neljast võimalikust. Kolmas teadvusseisund on väga kummaline. Kui inimesed seletavad, milline on teadvuse kolmas seisund, hakkame arvama, et meil see on. Kolmandat seisundit võiks nimetada *eneseteadvuseks*, ja enamik inimesi, kui neilt seda küsida, vastavad: „Loomulikult oleme teadvuslikud!“ On vaja piisavalt aega või korduvaid ja igapäevaseid enesevaatlusi, enne kui tunneme tõeliselt ära tõsiasja, et me pole teadvuslikud, et oleme teadvuslikud vaid potentsiaalselt. Kui meilt küsitakse, ütleme: „Jah, olen teadvuslik,“ ja sel hetkel olemegi, kuid järgmisel hetkel enesemäletamine lakkab ja me pole enam teadvuslikud. Nii jõuamegi enesevaatluse protsessis arusaamisele, et me ei ole kolmandas teadvusseisundis, vaid elame ainult kahes seisundis. Me elame kas unes või ärkvelolekus, mida süsteemis nimetatakse *relatiivseks teadvuseks*. Neljas seisund, mis kannab nimetust *objektiivne teadvus*, on meile kättesaamatu, kuna sinnani võib jõuda ainult eneseteadvuse kaudu, see tähendab, et kõigepealt tuleb endast teadlikuks saada ja alles palju hiljem on võimalik jõuda objektiivse teadvuse seisundisse.

Samal ajal enese tundmaõppimisega püüame olla teadlikud iseendast, hoides alal tunnetust „ma olen siin“ – ei midagi enam. See on fakt, millest kogu läänemaine psühholoogia on ilma mingi erandita mööda vaadanud. Kuigi paljud inimesed on sellele lähedale jõudnud, pole nad fakti tähtsust ära tundnud ega mõistnud, et inimese seisundit saab muuta – et inimene suudab ennast mäletada, kui püüab seda teha pikka aega.

Küsimus pole päevas või kuus. See on väga pikk uurimine – uurimine, kuidas eemaldada takistused, sest me ei mäleta iseennast, me ei ole ennast teadvustanud, kuna meie masinas on palju valesid funktsioone ning kõik need funktsioonid tuleb korrigeerida ja korda seada. Kui enamik neist funktsioonidest on korda seatud, muutuvad enesemäletamise perioodid ikka pikemaks ja pikemaks ning kui nad muutuvad piisavalt pikkadeks, tuleb meil omandada kaks uut funktsiooni. Teadvuse kolmanda seisundiga, eneseteadvusega, omandame funktsiooni, mida nimetatakse *kõrgemaks emotsionaalseks* funktsiooniks, kuigi see on samasugune intellektuaalse funktsiooniga. Sel tasandil ei ole intellektuaalsel ja emotsionaalsel vahet, nagu on tavalisel tasandil. Kui jõuame objektiivse teadvuse seisundisse, omandame järgmise funktsiooni, mida nimetatakse *kõrgemaks mentaalseks* funktsiooniks. Ilmingud, mida ma nimetan normaalseüleseks psühholoogiaks, kuuluvad nende kahe funktsiooni juurde ja seetõttu tulingi kakskümmend viis aastat tagasi neid eksperimente korraldades järeltulele, et eksperimenteerimine

on võimatu, sest küsimus pole eksperimendis, vaid inimese teadvusseisundi muutumises.

*

Olen teieni toonud mõned üldised ideed. Nüüd öelge teie, millest te aru ei saa, mida ma peaksin paremini seletama. Küsige mida soovite, kas selle kohta, mida ma ütlesin, või esitage oma küsimused. Sel kombel on kergem alustada.

K: Kas kõrgema teadvusseisundi saavutamiseks on vaja endast kestvalt teadlik olla?

V: Me ei saa seda, seetõttu pole küsimustki kestvalt teadlik olemisest. Praegu võime rääkida ainult algusest. Meil tuleb seoses erinevate funktsioonide selle osaga ennast uurida, millal saame – millal meil on meeles seda teha –, sest siin sõltume juhusest. Kui meil on meeles, tuleb püüda olla isendast teadlik. See on kõik, mida teha saame.

K: Kas peate olema võimelised teadvustama oma instinktiivseid funktsioone?

V: Ainult aistinguid. Sisemine instinktiivne toimimine ei vaja muutumist teadvuslikuks. Ta on ise teadvuslik, sõltumata intellektuaalsest funktsioonist, ja pole vajadust seda suurendada. Meil tuleb püüda teadvustada isennast sellisena, nagu me ennast näeme, mitte oma sisemisi funktsioone. Mõne aja pärast võime saada teadlikuks teatud sisemistest funktsioonidest. Niisugune teadlikkus võib olla kasulik, aga mitte veel. Teate, me ei omanda ühtegi uut tunnet. Me vaid liigitame paremini oma tavalisi muljeid, igapäevaseid asju, mida saame elult, inimestelt, kõikjalt.

K: Kas oleks õige öelda, et kui me midagi õpime, näiteks autoga sõitma, ütleb intellektuaalne funktsioon liikumise funktsioonile, mida teha, ja kui see on asjatundlik, töötab liikumise funktsioon isenesest?

V: Täiesti õige. Te saate samamoodi vaadelda paljusid asju. Kõigepealt õpite intellektuaalse funktsiooni abiga.

K: Kui oluline on teadmine, mille oleme saanud oma füüsilisi toiminguid jälgides? Kas see on vaid harjutus oma meele jälgimiseks?

V: Ei, see on väga oluline, sest segame omavahel ära mitmed asjad ega tea paljude asjade põhjusi. Põhjusi suudame mõista vaid pideva pikaajase jälgimisega.

K: Kas võime saada näpunäiteid selle kohta, kuidas töötada igapäevast elust funktsioonist?

V: Kõike seletatakse edaspidi, aga praegu ja veel tükk aega saate te ainult vaadelda.

K: Kas see on näide erinevate „minade“ tegutsemisest, kui inimene heidab õhtul hilja voodisse ja teeb kindla otsuse järgmisel õhtul vara magama heita, kuid õhtu saabudes teeb hoopis vastupidi?

V: Täiesti õige. Üks „mina“ otsustab ja teine „mina“ tegutseb.

K: Kuidas peaksime alustama, et ennast rohkem teadvustada?

V: Seletada on väga lihtne, kuid saavutada väga keeruline. Kaudseid teid ei ole. Parim seisund on võimalik saavutada otsese pingutusega, püüdes olla teadvuslikum, küsida endalt nii tihti kui võimalik: „Kas ma olen teadvuslik või ei?“

K: Kuid kuidas on võimalik saavutada kindlus, et teie meetod on õige?

V: Erinevaid vaatlusi omavahel võrreldes. Ja kohtudes räägime sellest. Inimesed räägivad oma vaatlustest, nad võrdlevad neid; mina püüan seletada, millest nad aru ei saanud; kohal on teised inimesed, kes mind abistavad. Sel kombel saavad inimesele selgeks tavalised asjad, nii nagu ta teab, et rohi on roheline.

Siinjuures pole küsimus sugugi usus või kõige selle uskumises. Just vastupidi, süsteem õpetab inimesi üldse mitte millessegi uskuma. Te peate tõestama kõike, mida näete, kuulete ja tunnete. Ainult sel kombel on võimalik kuhugi jõuda.

Samal ajal tuleb teil tunnistada, et teie masin ei tööta laitmatult: tema töö on mitmete valede funktsioonide tõttu kaugel täiuslikkusest, nii et enese tundmaõppimise väga oluline osa on seotud nende valede funktsioonide uurimisega. Peame neid tundma, et need kõrvaldada. Üks iseäranis vale funktsioon, mis meile vahel endas meeldib, on kujutlemine. Meie süsteemis ei tähenda kujutlemine teadvuslikku või tahtlikku mõtlemist mingist subjektist või millegi visualiseerimist, vaid valitsematut ja ilma mingi tulemuseta kujutlemist. See kulutab palju energiat ja pöörab mõtlemise väärasse suunda.

K: Kui ütlete „kujutus“, kas peate silmas millegi tõelise kujutlemist, mitte piltide joonistamist?

V: Kujutlusel on palju aspekte. See võib olla tavaline unistamine või näiteks kujutus endas mitteolevatest jõududest. See on sama asi, kujutus toimetab kontrollimatult, voolab isenesest.

K: Kas kõik see on enesepildi?

V: Inimene ei võta seda enesepettusena: ta kujutleb midagi, usub seda ja unustab, et see oli kujutus.

Uurides inimest tema praeguses unes seisundis, ühtsuse puudumises, mehaanilisuses ja kontrolli puudumises, leiame mitmeid teisigi valesid funktsioone, mis on tema seisundi tulemus – iseäranis pidev valetamine iseendale ja teistele inimestele. Tavainimese psühholoogiat võiks nimetada isegi valetamise uurimiseks, sest inimene valetab rohkem kui keegi teine, ja tõsiasi on, et ta ei suuda tõtt rääkida. Tõtt rääkida pole nii lihtne, seda tuleb õppida ja mõnikord võtab õppimine väga kaua aega.

K: Kas seletaksite, mida te valetamise all mõtlete?

V: Valetamine on mõtlemine või rääkimine asjadest, mida inimene ei tea. See on valetamise algus. See ei pea tähendama tahtlikku valetamist – lugude

rääkimist, nagu näiteks, et teises toas on karu. Te lähete teise tuppa ja näete, et seal karu ei ole. Aga kui võtate kokku kõik teooriad, mida inimesed mingi asja kohta esitavad, ilma et nad sellest midagi teaksid, näete, kus algab vale. Inimene ei tunne iseennast, ta ei tea mitte midagi, ometi on tal kõige kohta teooriad. Enamik neist teooriaist on valetamine.

K: Ma tahan teada tõde, mida on mul kasulik teada oma praeguses seisundis. Kuidas saan teada, kas see pole mitte vale?

V: Pea kõigele, mida teate, on teil tõendamise meetodid. Kuid esiteks peate teadma, mida on võimalik teada ja mida mitte. See aitab tõendada. Kui sellest alustate, hakkate peagi kuulma valesid, isegi neile mõtlemata. Valedel on teistsugune kõla, eriti nende asjade kohta, mida meil ei ole võimalik teada.

K: Kujutlemisest. Kui kujutlemise asemel mõtlete, kas peaksite siis kogu aeg pingutusest teadlik olema?

V: Jah, te olete teadlik, mitte niipalju pingutusest, kui kontrollist. Te tunnete, et valitsete asju, et need ei toimu iseenesest.

K: Kui ütlete „mäletage iseennast“, kas mõtlete sellega mäletamist pärast seda, kui ennast vaatlesite, või peate silmas nende asjade mäletamist, mida tunneme endas olevat?

V: Ei, hoidke see vaatlemisest täielikult lahus. Iseenda mäletamine tähendab sama kui olla iseendast teadlik – „mina olen“. Vahel tuleb see iseenesest; see on väga kummaline tunne. See pole funktsioon, pole mõtlemine, pole tunne, see on teadvuse eriline seisund. Iseenesest tekib see väga lühikesteks hetkedeks, tavaliselt täiesti uues ümbruses, ja inimene ütleb endale: „Kui kummaline. Ma olen siin.“ See on enesemäletamine – sel hetkel te mäletate iseennast.

Kui hakkate edaspidi neid hetki selgesti tajuma, jõuate teise huvitava järelduseni: mõistate, et see, mida mäletate oma lapsepõlvest, on vaid enesemäletamise välgatused, sest kõik, mida *teate* tavalistest hetkedest, on, et asjad toimusid. Teate, et olite seal, kuid ei mäleta midagi täpsemalt. Aga kui see välgatus tekib, mäletate kõike, mis seda hetke ümbritses.

K: Kas inimene saab vaatlusega teadvustada, et tal teatud asjad puuduvad? Kas asju tuleb vaadelda seisukohast, et kõik on võimalik?

V: Ma ei arva, et on vaja kasutada sõna „kõik“. Ainult vaadelda, ilma midagi oletamata, ja vaadelda ainult seda, mida suudate näha. Teil tuleb kaua aega ainult vaadelda ja püüda leida midagi intellektuaalsete, emotsionaalsete, instinktiivsete ja liikumise funktsioonide kohta. Sealt võite jõuda järelduseni, et teil on neli kindlakujulist meelt – mitte ainult üks, vaid neli erinevat meelt. Üks meel kontrollib intellektuaalseid funktsioone, teine täiesti erinev meel kontrollib emotsionaalseid funktsioone, kolmas kontrollib instinktiivseid funktsioone ja neljas, taas täiesti erinev, kontrollib liikumise funktsioone. Me nimetame neid

keskusteks: intellektuaalne keskus, emotsionaalne keskus, liikumiskeskus ja instinktiivne keskus. Nad on täiesti sõltumatud. Igal keskusel on oma mälu, oma kujutus ja oma tahe.

K: Ma oletan, et kui inimesel on oma konfliktsete soovide puhul piisavalt teadmisi iseendast, võiks ta olla võimeline nägema, et need ei ole konfliktis.

V: Üksnes teadmistest ei piisa. Inimene võib teada, kuid soovid on ikkagi konfliktis, sest iga soov väljendab erinevat tahet. See, mida me tavamõistes nimetame oma tahteks, on ainult soovide resultant. Vahel jõuab resultant kindla tegevusliinini, teistel kordadel ei suuda jõuda mingi kindla liinini, sest üks soov läheb ühte, teine teist teed ning me ei suuda otsustada, mida teha. See on meie tavaline seisund. Meie tulevikueesmärk peab kindlasti olema saavutada ainulisus paljususe asemel, kes me nüüd oleme, sest et teha midagi õigesti, teada midagi õigesti ja kuskile jõuda, tuleb meil muutuda üheks. See on väga kauge eesmärk ja me ei saa hakata sellele lähenema, kuni me ei tunne iseennast, sest nüüdses seisundis on meie teadmatust iseenest niisugune, et seda nähes kohkume me niivõrd, et ei suuda kusagil leida väljapääsu.

Inimene on väga keerukas masin ja teda tuleb uurida samamoodi kui masinat. Me mõistame, et iga liiki masina, näiteks auto või veduri juhtimiseks tuleb masinat kõigepealt tundma õppida. Neid masinaid ei suuda me juhtida instinktiivselt, kuid mingil põhjusel arvame, et tavalisest vaistust piisab inimmasina juhtimiseks, kuigi see on nii palju keerulisem. Üks esimestest vääradest oletustest on: me ei taipa, et peame õppima, et juhtimine on teadmiste ja oskuste küsimus.

*

Hästi, nüüd öelge, mis teid selle kõige juures enim huvitab ja millest tahate kõige rohkem kuulda.

K: Mind huvitab kujutlemise küsimus. Oletan, et tavatähenduses kasutatakse seda sõna valesti?

V: Tavatähenduses on kaduma läinud kujutluse kõige tähtsam tegur, kuid süsteemi terminoloogias alustame kõige olulisemast. Iga funktsiooni tähtsaim tegur on: „Kas me kontrollime seda või ei?“ Kui me oma kujutlust valitseme, ei nimeta me seda kujutluseks; me nimetame seda erinevate nimedega: visualisatsioon, loominguline mõtlemine, leidlik mõtlemine – ja te suudate leida nimetuse igale üksikjuhtumile. Kuid kui see tuleb omapead ja *valitseb meid*, nii et oleme tema võimuses, siis nimetame seda kujutluseks.

Kujutlusel on aga teinegi külg, mille me tavamõistmises kaotame. Kujutleme asju, mida ei eksisteeri – näiteks olematuid võimeid. Me omistame endale jõudu, mida meil ei ole, kujutleme, et oleme eneseteadlikud, kuigi ei ole. Meil on kujutuslikud jõud ja kujutuslik eneseteadvus ning kujutleme ennast olevat üks,

kuigi tegelikult on meil palju erinevaid „minasid“. On palju asju, mida me enda ja teiste inimeste kohta kujutleme. Näiteks kujutleme, et suudame „teha“, et meil on valik. Meil ei ole valikut, me ei saa „teha“, kõik lihtsalt juhtub meiega.

Tegelikult kujutleme me *iseennast*. Me ei ole need, keda kujutleme ennast olevat.

K: Kas kujutlemisel ja unistamisel on mingi vahe?

V: Kui te ei suuda unistusi kontrollida, tähendab see, et see on osa kujutlusest, kuid mitte kõik. Kujutlusel on palju erinevaid külgi. Me kujutleme olematuid seisundeid, olematuid võimalusi, olematuid jõude.

K: Kas saate mulle anda negatiivse kujutluse definitsiooni?

V: Iga liiki ebameeldivate asjade kujutlemine, enese piinamine, kõigi teie või teiste inimestega juhtuda võivate asjade kujutlemine – sedasorti asjad; sellel on eri kujud. Mõned inimesed kujutlevad erinevaid haigusi, mõned õnnetusi, teised jälle hädasid.

K: Kas emotsioonide valitsemine on arukas eesmärk?

V: Emotsioonide valitsemine on väga keeruline. See on enese tundmaõppimise väga oluline osa, kuid me ei saa alustada emotsioonide valitsemisest, sest me ei mõista oma emotsioone piisavalt.

Ma selgitan. Juba emotsionaalse funktsiooni uurimise alguses tuleb meil püüda peatada üks eriline ilming iseendas. Meil tuleb püüda peatada ebameeldivate emotsioonide ilmumine. Paljudele inimestele on see üks raskemaid asju, sest ebameeldivad emotsioonid väljenduvad nii kiiresti ja hõlpsalt, et te ei suuda neid tabada. Kui te aga ei püüa, ei saa te ennast tegelikult uurida, nii et juba päris algusest, kui uurite emotsioone, tuleb püüda peatada ebameeldivate emotsioonide väljendamine. See on esimene samm. Süsteemis nimetame me kõiki ebameeldivaid, vägivaldseid või rusuvaid emotsioone *negatiivseteks emotsioonideks*.

Nagu ütlesin, on esimene samm püüda negatiivseid emotsioone mitte *väljendada*. Teine samm on uurida negatiivseid emotsioone endid, tehes neist nimekirja, leida nende seosed – osa neist on lihtsad, osa keerukad – ja püüda mõista, et nad on täiesti kasutatud. See kõlab kummaliselt, kuid on väga oluline mõista, et kõik negatiivsed emotsioonid on absoluutselt kasutatud: neil pole mingit kasulikku eesmärki, nad ei tutvusta meile uusi asju ega too uuele lähemale, nad ei anna meile energiat, nad ainult raiskavad energiat ja loovad soovimatuid illusioone. Nad suudavad hävitada isegi füüsilise tervise.

Kolmandaks, pärast teatud hulka uuringuid ja vaatlusi võime jõuda järeldusele, et suudame negatiivsetest emotsioonidest vabaneda, et need ei ole kohustuslikud. Siinjuures aitab süsteem, näidates, et negatiivsetele emotsioonidele ei ole tegelikult olemas reaalselt keskust, vaid need kuuluvad meis oleva kunstliku keskuse juurde, mille me lõime juba lapsepõlves, imiteerides negatiivsete emotsioonidega

inimesi, kes meid ümbritsesid. Inimesed isegi õpetavad lapsi negatiivseid emotsioone väljendama. Lapsed õpivad palju jälgendades: nad jälgendavad vanemaid lapsi, vanemad lapsed imiteerivad täiskasvanuid ja nii muutuvad nad üsna varajases eas negatiivsete emotsioonide professoreiks.

On suur vabanemine, kui hakkame mõistma, et pole olemas kohustuslikke negatiivseid emotsioone. Me oleme nendeta sündinud, kuid mingil teadmata põhjusel õpetame endale selgeks negatiivsed emotsioonid.

K: Kas negatiivsetest emotsioonidest vabanemiseks peame olema võimelised peatama nende esilekerkimise?

V: See on vale, sest me ei suuda emotsioone valitseda. Ma mainisin erinevate funktsioonide erinevat kiirust. Aeglaseim on intellektuaalne funktsioon. Järgmisena tulevad liikumise ja instinktiivne funktsioon, mille kiirused on ligikaudu võrdsed ja on tohutult kiiremad kui intellektuaalne funktsioon. Emotsionaalne funktsioon peab olema veelgi kiirem, kuid töötab üldiselt peaaegu samal kiirusel kui instinktiivne funktsioon. Nii on liikumise, instinktiivne ja emotsionaalne funktsioon palju kiiremad kui mõte ja mõttega emotsioone kinni püüda on võimatu. Kui oleme emotsionaalses seisundis, siis järgnevad emotsioonid üksteisele nii kiiresti, et meil pole aega mõelda. Kuid me võime saada aimu kiiruste erinevusest, võrreldes mõtlemise funktsioone liikumise funktsioonidega. Kui te mingit kiiret liigutust tehes püüate ennast jälgida, näete, et te seda ei suuda. Mõte ei suuda liikumisele järgneda. Te kas peate liigutuse täielikult aeglustama või te ei suuda vaadelda. See on kindel fakt.

K: Kas peate liikumise all silmas füüsilisi liigutusi?

V: Jah, tavalisi asju, nagu autojuhtimine või kirjutamine; te ei saa midagi sellelaadset vaadelda. Te suudate meenutada ja hiljem loob see vaatlemise illusiooni. Tegelikuses ei saa te kiireid liikumisi vaadelda.

Te näete, et sellistena, nagu me nüüd oleme, on tegelik võitlus negatiivsete emotsioonidega tuleviku küsimus – mitte väga kaugest tulevikust, kuid on palju asju, mida tuleb esiteks teada, ja meetodeid, mida tuleb tundma õppida. See ei ole otsetee; meil tuleb nende ründamiseks õppida kaudseid meetodeid.

Kõigepealt tuleb meil muuta paljusid oma mentaalseid hoiakuid, mis on enam-vähem meie võimuses. Ma mõtlen intellektuaalseid hoiakuid või vaatenurki. Meil on negatiivsete emotsioonide kohta liiga palju vääri vaateid. Leiame, et need on meile vajalikud või kaunid või õilsad, me ümbritseme nad aupaistega ja nii edasi. Kõigest sellest tuleb vabaneda. Me peame meelega negatiivsetest emotsioonidest puhastama. Kui meie meel suhtub negatiivsetesse emotsioonidesse õigesti, kui lõpetame nende ülistamise, leiame vähehaaval tee nendega võitlemiseks, igapähega eraldi. Üks inimene leiab, et kergem on võidelda ühe kindla negatiivse emotsiooniga, teine leiab, et teisega. Teil tuleb alustada kergeimast,

kuid mis on kergeim mulle, võib olla kõige raskem teile, nii et teil tuleb leida endale kergeim, ja hiljem liikuda raskema juurde.

K: Kas see selgitab, miks ma seostan mõned oma negatiivsed emotsioonid inimestega, keda mäletan lapsepõlvest?

V: Täiesti võimalik, sest paljud negatiivsed emotsioonid on ära õpitud jäljendades. Kuid mõned võivad olla olemuslikult meie loomuses, sest ka meie loomusele on omane kalduda ühes või teises suunas. Emotsioonid saab jagada rühmadeks ja üks inimene võib rohkem pooldada ühte rühma, teine teist. Näiteks on mõnel inimesel soodumus hirmu erinevateks vormideks, teistel viha eri vormideks. Kuid need on erinevad ega tulene matkimisest.

K: Kas nendega on kõige raskem võidelda?

V: Jah, kuid üldiselt toetuvad nad mingile nõrkusele, sest negatiivsete emotsioonide aluseks on tavaliselt teatud liiki enesehellitamine – inimene lubab endale seda. Kui ta ei luba endale hirmu, lubab ta endale viha, ja kui inimene ei luba endale viha, lubab ta enesehaletsust. Negatiivsed emotsioonid toetuvad alati mingit liiki loale.

Aga enne kui jõuame nii keerukate küsimuste juurde nagu võitlus negatiivsete emotsioonidega, on väga oluline vaadelda ennast nii väikestes, liikumise funktsiooni igapäevastes ilmingutes kui ka neis, mida võime vaadelda instinktiivse funktsiooni juures – meie meeldivad ja ebameeldivad aistingud, soe ja külm –, nüisugused aistingud, mis meid pidevalt läbivad.

K: Te pole maininud samastumist, kas võib selle kohta küsida?

V: Palun. Kuid siinoliijatset pole kõik sellest kuulnud, nii et ma selgitan veidi. Teate, kui alustame emotsioonide üksikasjalikku vaatlemist, kuid tegelikult samamoodi ka kõikide teiste funktsioonide vaatlust, leiame, et kõiki meie funktsioone saadab teatud hoiak. Me neeldume liialt asjadesse, kaome neisse, eriti siis, kui ilmub väikseimgi emotsionaalne element. Seda on nimetatud samastumiseks. Me samastume asjadega. See pole eriti hea sõna, aga inglise keeles [*identify*] paremat ei ole. Samastumise idee on olemas ka India kirjutistes ja budistlikus terminoloogias räägitakse klammerdumisest ja mitteklammerdumisest [*attachment, non-attachment*]. Mulle näivad need sõnad isegi vähem head, sest enne süsteemi juurde jõudmist lugesin ma neid sõnu ega mõistnud, või pigem sain aru, aga võtsin mõtte vastu intellektuaalselt. Täielik mõistmine tuli alles siis, kui leidsin, et sama mõtet on väljendanud varakristlikud autorid vene ja kreeka keeles. Neil on neli sõna samastumise nelja astme kirjeldamiseks, kuid praegu meil neid vaja ei lähe. Me püüame mõttest aru saada mitte definitsiooni, vaid vaatluse abiga. See on kiindumise teatud joon – kaotada ennast asjadesse.

K: Te kaotate oma vaatlusvõime?

V: Kui olete samastunud, ei suuda te vaadelda.

K: Kas see algab tavaliselt koos emotsiooniga? Kas sinna lisandub ka omanditunne?

V: Jah. Palju asju. Kõigepealt algab see huviga. Teil tekib huvi millegi vastu ja järgmisel hetkel oletegi selle sees ja teid ei ole enam olemas.

K: Kuid kui mõtlete ja teadvustate mõtlemise pingutuse, kas ei hoia see teid siis samastumast? Te ei saa teha mõlemat korraga, kas pole?

V: Jah, hetkeks päästab see teid, kuid järgmisel hetkel tuleb uus mõte ja viib teid eemale. Siin pole garantiid. Te peate kogu aeg ses suhtes valvas olema.

K: Milliseid negatiivseid emotsioone teie meelest tõenäoliselt ülistatakse?

V: Mõned inimesed on väga uhked oma ärrituvuse või pahameele või muu sarnase üle. Neile meeldib, kui neid peetakse väga karmiks. Praktiliselt pole negatiivset emotsiooni, mida te ei saaks nautida, ja sellest arusaamine on kõige raskem asi. Tegelikult saavad mõned inimesed kogu oma naudingu negatiivsetest emotsioonidest.

Inimestega samastumine võtab erilise vormi, mida on meie süsteemis nimetatud *arvestamiseks*. Arvestamist võib olla kahte liiki – kui arvestame teiste inimeste tunnetega, ja kui arvestame enda omi. Peamiselt arvestame oma tundeid. Arvestame enamasti selles mõttes, et inimesed millegipärast ei väärtusta meid piisavalt või ei mõtle küllalt meie peale või ei hoolitse meie eest piisavalt. Me leiame selleks palju sõnu. See on samastumise väga oluline tahk, millest vabaneda on väga keeruline. Mõned inimesed on täielikult selle võimuses. Igal juhul on oluline arvestamist vaadelda.

*

Minule isiklikult oli alguses kõige huvitavam enesemäletamise idee. Ma lihtsalt ei suutnud mõista, kuidas inimesed võisid millestki sellisest mööda vaadata. Kogu Euroopa filosoofias ja psühholoogias puudus just see punkt. Vanades õpetustes leidub sellest jälgi, kuid need on nii moonutatud ja vähemtähtsate asjade vahele surutud, et te ei suuda näha idee olulisust.

Kui püüame kõiki neid asju meeles hoida ja ennast vaadelda, jõuame väga kindlale järeldusele, et teadvusseisundis, milles me oleme, kogu selle samastumise, arvestamisega, negatiivsete emotsioonidega ja enesemäletamise puudumisega, me tegelikult magame. Me vaid kujutleme, et oleme ärkvel. Nii et kui püüame iseenast mäletada, tähendab see vaid ühte – me püüame ärgata. Me ärkame sekundiks, kuid langeme taas unne. See on meie olemise seisund, nii et tegelikult me magame. Me suudame ärgata ainult siis, kui parandame masinas paljud asjad ja töötame ärkamise ideega väga püsivalt ja pikka aega.

K: Kas ränk füüsiline valu moonutab mentaalseid ideid?

V: Kindlasti. Seepärast me sellest ei räägigi. Kui räägime inimesest, siis räägime inimesest tema normaalses seisundis. Seejärel saame rääkida nende uute

funktsioonide, teadvuse ja nii edasi saavutamisest. Erandlikke juhtumeid ei saa arvestada, sest need moonutavad kogu pildi.

Sellega on seotud mitmed huvitavad momendid. Grupp, kellega Moskvast kohtusin, kasutas idamaiseid metafoore ja mõistujutte ning üks asjadest, millest neile meeldis rääkida, oli vangla – et inimene on vanglas, ja mida ta saab siis tahta, mida saab ta soovida? Kui ta on enam-vähem arukas, saab ta tahta ainult üht – vanglast põgeneda. Aga veel enne seda, kui ta saab sõnastada soovi, et ta tahab põgeneda, peab ta saama teadlikuks, et ta on vangis. Kui ta ei mõista, et ta on vanglas, ei saa ta tahta põgeneda. Ja kui ta sõnastab oma soovi, hakkab ta aduma põgenemise võimalusi ning mõistab, et ise ta põgeneda ei suuda, sest müüride alla on vaja õonestada tunnel ja teha muid selliseid asju. Ta mõistab, et kõigepealt on vaja leida inimesed, kes tahavad koos temaga põgeneda – väike grupp inimesi. Ta saab aru, et põgeneda saab väike hulk inimesi. Aga *kõik* ei saa põgeneda. Üks ei saa ja kõik ei saa, kuid väike hulk inimesi saab. Ja jälle, millistel tingimustel? Ta jõuab järeldusele, et on hädavajalik saada abi. Ilma selleta ei saa nad põgeneda. Neil on vaja kaarte, andmekogumeid, vahendeid ja nii edasi, neil on vaja abi väljastpoolt.

Selline on, peaaegu sõna tõsisel mõttes, inimese olukord. Me saame õppida, kuidas kasutada oma masina kasutamata osi. Vangla tähendab tegelikult, et me istume oma maja köögis ja keldrikorraldusega ega pääse välja. Seal saab välja, aga mitte omal jõul. Ilma koolita me ei suuda. Kool tähendab, et on olemas inimesed, kes on põgenemas või igatahes valmistuvad põgenema. Kool ei saa alustada ilma teise kooli abita, ilma nende abita, kes on varem põgenenud. Neilt saame teatud ideed, teatud plaani, teatud teadmised – need on meie vahendid. Ma kordan: *kõik* ei saa põgeneda. Selle vastu on paljud seadused. Lihtsalt välja öeldes: see oleks liiga märgatav ja tekitab otsekohe mehaaniliste jõudude reaktsiooni.

K: Kas soov põgeneda pole mitte instinktiivne?

V: Ei. Instinktiivne on ainult organismi sisemine talitlus. See peab olema intellektuaalne ja emotsionaalne, sest instinktiivne funktsioon kuulub tegelikult madalamate, füüsiliste funktsioonide juurde. Ometigi võib teatud olukordades olla ka füüsiline soov põgeneda. Kujutlege, et ruumis on liiga kuum ja kui teame, et väljas on jahe, tahame kindlasti seal põgeneda. Kuid arusaam, et oleme vangis ja et on võimalik põgeneda, vajab mõistust ja tunnet.

K: Ilma täpsema enesevaatluseta näib keeruline aru saada, milline on põgenemise eesmärk.

V: Jah, kindlasti. Vangla on ainult näide. Meie jaoks on vangla meie uni ja ilma metafoorideta: me tahame ärgata, kui mõistame, et magame. Seda tuleb mõista emotsionaalselt. Meil tuleb aru saada, et unes oleme abitud: siin võib kõike juhtuda. Me saame vaadelda elu pilte, näha, miks nii suured kui ka väikesed asjad

juhtuvad ühel või teisel viisil – ja mõista, et see on nii, kuna inimesed magavad. Loomulikult ei saa nad magades midagi teha.

Teate, nende ideede ja meetodite suhtes elame me teatud mõttes pigem kummalisel ajal, sest koolid kaovad kiiresti. Kolm-nelikümmend aastat tagasi võisite leida palju erinevaid koole, mida praegu enam praktiliselt ei eksisteeri või mida on palju keerulisem leida.

K: Kas need kaovad idamaades nii nagu ka läänemaailmas?

V: Loomulikult pean ma silmas idamaid. Läänes kadusid need kaua aega tagasi.

Kuid arvan, et koolidest on parem rääkida eraldi. See on väga huvitav teema, sest me ei tea, kuidas neid õigesti jaotada. On väga erinevaid koole.

*

K: Kui alustate vaatlusega, kas on siis parem valida rohkem lühikesi tegevusi, selle asemel et süveneda pikematesse? Kas seal on vahet?

V: Ei. Teil tuleb ennast jälgida erinevates olukordades, mitte ainult ühtedes ja samades tingimustes.

K: Kas on hea seda pärast analüüsida?

V: Ei. Üldiselt rääkides ei tohi alguses ja veel kaua aega analüüsida. Analüüsimiseks peate tundma seadusi: miks asjad juhtuvad just nii ega saa juhtuda teisiti. Kuni te ei tunne seadusi, on parem mitte proovida analüüsida. Vaadelge asju sellistena, nagu need on, ja püüdke neid enam-vähem liigitada intellektuaalse, emotsionaalse, instinktiivse ja liikumise funktsiooni alla. Igal neist funktsioonidest on oma kese ehk mõistus, mille kaudu ta ilmneb.

Seoses funktsioonide ja teadvus seisunditega ja inimese võimaliku evolutsiooni vaatenurgast on inimene jagatud seitsmesse kategooriasse. Inimesed sünnivad ainult ühte kolmest esimesest kategooriast.

Inimest, kelles domineerib instinktiivne või liikumise funktsioon ja kelles on vähem arenenud intellektuaalne ja emotsionaalne funktsioon, nimetatakse inimeseks number 1, kui teiste üle domineerib emotsionaalne funktsioon, nimetatakse teda inimeseks number 2 ja kui domineerib intellektuaalne funktsioon, siis on ta inimene number 3. Neist kolmest inimeste liigist kaugemal, kuid mitte sellisena sündinud, asub inimene number 4. See tähendab muutumise algust, peamiselt teadvuses, kuid ka teadmises ja vaatlusvõimes. Järgmisena tuleb inimene number 5, kes on endas juba arendanud kolmanda teadvus seisundi, see on eneseteadvuse, ja kelles toimib kõrgem emotsionaalne funktsioon. Järgmine on inimene number 6 ja viimasena inimene number 7, kellel on täielik objektiivne teadvus ja kelles toimib kõrgem intellektuaalne funktsioon.

K: Kuidas saame ära tunda endast kõrgema inimese, kui me ei tea, mida otsida?

V: Kui teame paremini, mis meis puudub, milliseid asju, mida meil ei ole, me enda arvele kirjutame, hakkame midagi nägema, kuigi tegelikult suudame kõrgema tasandi inimesi eristada ainult nende teadmiste järgi. Kui nad teavad midagi, mida meie ei tea, ja kui mõistame, et seda ei tea keegi teine, ja et seda ei saa õppida mingil tavalisel kombel, siis saab see meile juhiks olla.

Püüdke veidi mõelda inimeste seitsme kategooria tunnusjoonte üle. Millised on näiteks inimeste 1, 2 ja 3 iseloomulikud jooned? Ennekõike magamine. Enne kui inimene 1, 2 ja 3 hakkab ennast uurima seoses mingi süsteemiga, mis annab talle võimaluse enese tundaõppimiseks, siirdub ta läbi kogu oma elu magades. Ta ainult näib ärkvel olevat – tegelikult pole ta kunagi ärkvel või ärkab juhuslikult üheks hetkeks, vaatab ringi ja uinub taas. See on esimene inimest 1, 2 ja 3 iseloomustav joon. Teine iseloomustav joon on fakt, et kuigi tal on palju erinevaid „minasid“, ei saa mõned neist „minadest“ kunagi üksteist tunda. Inimesel võib olla väga kindlapiirilisi hoiakuid, kindlaid veendumusi või selgeid vaateid, ja teisalt võib tal olla täiesti teistsuguseid veendumusi, erinevaid vaateid, erinevaid meeldimisi ja mittemeeldimisi, ning ükski ei tea teistest midagi. See on üks peamisi inimest 1, 2 ja 3 iseloomustavaid omadusi. Inimesed on väga jaotatud, nad ei tea seda ega saagi seda teada, sest igaüks neist „minadest“ tunneb ainult neid „minasid“, kellega ta kohtub assotsiatsioonide kaudu. Ülejäänud „minad“ jäävad täiesti tundmatuks. „Minad“ on jagunenud vastavalt funktsioonidele: on intellektuaalsed, emotsionaalsed, instinktiivsed ja liikumise „minad“. Enda ümbruses teavad nad midagi, kuid seal väljaspool ei tea nad midagi. Kuni inimene ei hakka iseenast uurima seda jaotust tundes, ei saa ta kunagi jõuda õigele arusaamisele oma funktsioonidest või reaktsioonidest.

Inimese magamine ja temas ühtsuse puudumine loovad veel ühe väga tähtsa iseloomuliku joone, ja see on inimese täielik mehaanilisus. Selles seisundis inimene, inimene 1, 2 ja 3, on masin, mida juhivad välised mõjutused, tal ei ole võimalust väliste mõjudele vastupanu avaldada ega ka võimalust ühte teisest eristada, tal pole võimalust ennast tunda õppida neist lahus olles. Ta näeb ennast alati liikumises ja tal on kaua aega tagasi loodud ja väga tugev illusioon, et ta on vaba minema, kuhu tahab, et ta saab liikuda vastavalt oma tahtele ja et ta võib minna paremale või vasakule. Ta ei saa seda teha. Kui ta liigub paremale, siis tähendab, et ta ei saa liikuda vasakule. „Tahe“ on täiesti vale mõte – seda pole olemas. Tahe saab eksisteerida ainult inimeses, kelles on üks valitsev „mina“, aga seni, kuni tal on palju erinevaid „minasid“, kes üksteist ei tunne, on tal just sama palju erinevaid tahteid: igal „minal“ on oma tahe ja siin ei saa olla teist „mina“ või teist tahet. Kuid inimene saab jõuda seisundisse, kui ta omandab valitseva

„mina“ ja kui ta saavutab tahte. Sellesse seisundisse saab ta jõuda ainult teadvust arendades. Need on algetadmised selle süsteemi põhimõtetest.

*

Ma tahan veel midagi öelda. Me alustame psühholoogiaga – uurime iseenast, inimmasinat, teadvuse seisundeid, asjade korrigeerimise meetodeid ja nii edasi, kuid samal ajal on süsteemi oluline osa pühendatud õpetustele maailma üldistest seadustest. Me ei suuda endast aru saada, kuni me ei tea midagi fundamentaalsetest seadustest, mis on kõigi asjade aluseks. Siin ei piisa tavapärasest teaduslikust teadmisest, sest psühholoogias puuduvad sellised tähtsad punktid nagu enesemäletamine. Meie teadus kas unustas need või pole kunagi tundnud fundamentaalseid seadusi, millel kõik põhineb.

Nagu ma ütlesin, põhineb kõik maailmas, olgu siis suur või väike, millises tahes mastaabis, kahel fundamentaalsel seadusel, mida süsteemis nimetatakse kolme seaduseks ja seitsme seaduseks.

Lühidalt öeldes tähendab kolme seadus, et igasse ilmnemisse, igasse ilmingusse ja igasse sündmusesse sisenevad kolm jõudu. Neid on nimetatud (kuid need on ainult sõnad, sest ei väljenda nende omadusi) positiivne, negatiivne ja neutraliseeriv ehk aktiivne, passiivne ja neutraliseeriv jõud. Veelgi lihtsamalt saab neid nimetada esimene jõud, teine jõud ja kolmas jõud. Need kolm jõudu sisenevad kõigesse. Paljudel juhtudel mõistame neist kahe vajalikkust – üks jõud ei suuda luua tegevust ja et on olemas tegevus ja vastumõju. Üldiselt pole me kolmandast jõust teadlikud. See on seotud meie olemise seisundiga, meie teadvusseisundiga. Teistsuguses seisundis võiksime olla sellest teadlikud paljudel juhtudel, kus me praegu seda ei näe. Vahel võime leida tavalises teaduslikus uuringus näiteid kolmandast jõust – näiteks keemias ja bioloogias võime leida kolmanda jõu vajalikkuse sündmuste ja ilmingute loomisel.

Me alustame psühholoogia õppimisega. Hiljem räägime kolmest jõust rohkem ja võime leida mõned näited nende vastastikmõjust. Kuid on parem, kui oleme ette valmistatud ja harjume nüüd mõttega nende kolme jõu tundmaõppimise vajadusest.

Seitsme seadust tuleb samuti lühidalt kirjeldada. Seadus ütleb, et maailmas ei toimu ükski protsess katkestusteta. Võtame illustreerimiseks mingi aktiivsuse perioodi, mille jooksul vibratsioonide sagedus suureneb Oletage, et need algavad 1000 vibratsioonist sekundis ja jõuavad 2000 vibratsioonini sekundis. Seda perioodi nimetatakse oktaviks, sest seitsme seadus kohandati muusikale ning periood jagati seitsmeks noodiks ja esimese noodi kordumisele. Oktav, iseäranis mažoorne oktav, on tegelikult kosmilise seaduse pilt või valem, sest kosmilises korralduses on ühe oktavi piirides kaks momenti, millal vibratsioonid iseenesest

aeglustuvad. Vibratsioonid ei arene reeglipäraselt. Mažoorse oktavis on see näha kadunud pooltoonidena. Seepärast on meile öeldud, et see on kosmilise seaduse pilt, kuid sel seadusel pole midagi tegemist muusikaga.

Põhjus, miks on väga vajalik mõista seitsme seadust, on, et see mängib kõigis sündmustes väga olulist osa. Kui ei oleks seitsme seadust, jõuaksid kõik asjad maailmas oma täieliku lõpuni, kuid selle seaduse tõttu kõik hälbib. Kui algab näiteks vihmasadu, siis kehtaks see lakkamatult, kui algavad üleujutused, kataks vesi kõike, kui algab maavärin, kulgeks see piiramatult. Aga seitsme seaduse tõttu need lõpevad, sest iga kadunud pooltooni ajal asjad hälbivad, nad ei saa edasi liikuda otseliinis. Seitsme seadus seletab ka, miks looduses ei saa olla otseliine. Kõik meie elus ja meie masinas baseerub samuti sellel seadusel. Meil tuleb seadust uurida oma organismis, sest me ei pea ennast tundma õppima mitte ainult psühholoogiliselt, mitte ainult seoses oma vaimse eluga, vaid ka seoses oma füüsilise eluga. Oma füüsilistes protsessides leiame me palju näiteid selle seaduse toimimisest.

Samal ajal selgitab seitsme seadus, et kui te teate, kuidas ja millisel hetkel seda teha, saate oktavile anda lisatõuke ja säilitada otseliini. Me võime inimtegevuses vaadelda, kuidas inimesed alustavad ühe tegevusega ja mõne aja pärast teevad sootuks teist asja, nimetades seda siiski esimese nimega, märkamata, et asjad on täielikult muutunud. Kuid isiklikus töös, eriti selle süsteemiga seotud töös, tuleb meil õppida, kuidas hoida need oktavid hälbimast, kuidas hoida need otseliinil. Vastasel korral ei leia me midagi.

*

Me peame psühholoogia juurde tagasi pöörduma isegi siis, kui uurime süsteemi teisi külgi, sest ainult psühholoogiat tundma õppides suudame tõeliselt suurendada oma teadmisi; ilma selleta õpime ainult sõnu. Ainult siis, kui teame, kuidas uurida ennast psühholoogiliselt, seoses meelega, meie tunnetusega ja nii edasi, suudame hakata millestki aru saama.

Püüan tuua mõne näite, kuidas peaks algama enese tundmaõppimine. Rääkisime juba valetamisest ja ma andsin teile psühholoogia võimaliku definitsiooni: „valetamise uurimine“. Nii on valetamine teie jaoks üks esimesi ja kõige tähtsamaid asju, mida vaadelda. Valetamise väga lähedased sugulased on meie illusioonid, asjad, mille suhtes me ennast petame, väärad ideed, väärad veendumused, väärad vaated ja nii edasi. Kõiki neid tuleb uurida, sest kuni me ei hakka mõistma oma illusioone, ei näe me kunagi tõde. Kõige puhul tuleb meil kõigepealt eraldada oma illusioonid faktidest. Ainult siis on võimalik näha, kas me suudame tõeliselt midagi uut õppida.

Üks kõige olulisemaid ja kõige raskemaid illusioone, millega võidelda, on meie veendumus, et me saame „teha“. Püüdkе aru saada, mida see tähendab. Me arvame, et koostame plaani, otsustame, alustame ja saavutame, mida tahame, kuid süsteem selgitab, et inimene 1, 2 ja 3 ei saa „teha“, ta ei saa midagi teha, temaga kõik ainult juhtub. See võib kõlada kummaliselt, eriti nüüd, kui kõik mõtlevad, et saavad midagi teha. Kuid vähehaaval hakkate aru saama, et paljud asjad, mida oleme tavaliselt harjunud inimese kohta ütleva, saavad olla õiged ainult kõrgema tasandi inimese kohta ega ole kohaldatavad meie madala tasandi inimestele. Kui ütlete, et inimene saab „teha“, oleks see õige inimese number 7 või number 6 kohta. Isegi inimene number 5 saab võrreldes meiega midagi teha, kuid meie ei saa midagi teha. Te võite öelda ka, et inimesel on teie arvates teadvus. See oleks õige inimese number 5, 6 või 7 kohta, alustades inimesest number 5, ja kui te ütlesite, et inimesel on südametunnistus, siis oleks see õige inimese number 4 kohta, kuid mitte inimese number 1, 2 ja 3 kohta. Meil tuleb õppida eristama, millisele inimese kategooriale asjad vihjavad, sest mõned asjad on õiged seoses ühe kategooriaga, kuid väärad teise kohta.

On väga oluline mõista, et inimene ei saa „teha“, sest see on aluseks meie vaatele iseenda kohta, ja isegi kui me iseendas pettume, arvame, et teised inimesed saavad „teha“. Me ei saa täielikult ja lõpuni nõustuda, et asjad juhtuvad mehaaniliselt ja et keegi ei anna nendele tõuget. Esiteks on seda keeruline näha suures mastaabis, kuid üsna pea näete seda iseenda juures. Kui püüate ennast uurides teha teatud asju, mida te tavaliselt ei tee, näiteks kui püüate ennast mäletada, kui püüate olla iseendast teadlik, hakkate peagi nägema, kas saate midagi „teha“ või mitte. Ja enamikul juhtudest leiате, et te ei saa seda teha.

K: Kui me ei saa inimesena 1, 2 või 3 iseendaga midagi ette võtta, kas meil tuleb kohale kutsuda mingi väline toimejõud, kui tahame saada teadlikuks?

V: Väliseid toimejõude, mida saaksime kutsuda, ei ole, sest me oleme mehaanilised. Me ei saa midagi teha, kuid tegemistel on vahe ja enesevaatlus näitab seda; näiteks saame osutada teatud vastupanu. Meil võib olla mingi tahtmine, mingi püüdlus, kuid saame sellele vastu panna ja jätkata vastupanu iga päev. Meil on valikuvõimalus väga väikestes asjades ja kuigi me ei saa „teha“ jutumärkides, on ikkagi palju väikesi asju, mida saame nüüd teha. Näiteks võime me proovida iseendast teadlik olla. Kindlasti ei suuda me seda teha pikka aega. Aga kas me püüame või ei? Selles on küsimus. Oma erinevate tegevuste vaatlemisel näeme, et kuigi inimene 1, 2 ja 3 ei saa põhimõtteliselt midagi „teha“, siis kui ta hakkab millestki huvituma, kui ta hakkab tahtma midagi rohkemat kui tavalised asjad, ei ole ta enam pidevalt samal tasandil ja saab valida hetki, kui ta saab alustada tegemist väga algelises tähenduses.

Järgmine väga oluline probleem, mida peame arutama, on hea ja kurja mõiste meie süsteemis, sest üldjuhul on inimeste arusaamad selles küsimuses väga segased ja enda jaoks on vaja kindlaks määrata, kuidas seda mõista. Süsteemi vaatekohast on siin ainult kaks asja, mida inimeses saab võrrelda või näha: mehaaniliste seaduste avaldumine ja teadvuse ilmumine. Kui tahate leida näiteid selle kohta, mida saate nimetada heaks või halvaks, jõuda teatud standardini, näete otsekohe, et see, mida me nimetame kurjaks, on alati mehaaniline, see ei saa kunagi olla teadvuslik; ja see, mida nimetame heaks, on alati teadvuslik, see ei saa olla mehaaniline. Võtab kaua aega, et näha selle põhjust, sest ideed mehaanilisest ja teadvuslikust on meie meeles segamini. Me ei kirjelda neid kunagi õigesti, seega on see järgmine küsimus, mille üle teil tuleb arutleda ja mida uurida.

Edasi, seoses küsimusega heast ja kurjast peame püüdma aru saada moraalsuse ja südametunnistuse suhtelisusest. Mis on moraalsus ja mis on südametunnistus? Ennekõike saame öelda, et moraalsus ei ole muutumatu suurus. See on erinev erinevates maades, erinevatel sajanditel, erinevatel kümnenditel, erinevatel klassidel, erineva haridustasemega inimestel ja nii edasi. Mis võib moraalne olla Kaukaasias, võib olla amoraalne Euroopas. Näiteks on mõnedes maades veritatu kõige moraalsem asi: kui inimene keeldub tapmast kedagi, kes oli tapnud ta onu, siis loetakse teda kõige ebamoraalsemaks. Kuid Euroopas ei ütleks keegi niiviisi, tegelikult peaks enamik inimesi toda inimeset väga ebamoraalseks, kui ta kellegi tapab, eriti tolle sugulase, kes oli tema onu tapnud. Nii on moraalsus alati erinev ja muutub alati. Kuid südametunnistus ei muutu kunagi. Südametunnistus on tõe emotsionaalse mõistmise liik teatud kindlates suhetes, tavaliselt seoses käitumisega, inimestega ja nii edasi. See on alati sama, see ei saa muutuda ega saa erineda ühel või teisel rahvusel, ühel või teisel maal, ühel või teisel isikul.

Püüdke mõttes ühendada, mida ma ütlesin hea ja kurja uurimise kohta, mehaanilisuse ja teadvuse, moraali ja südametunnistuse kohta ning esitage seejärel küsimus: „Kas teadvuslik kurjus on võimalik?“ See nõuab uurimist ja vaatlust, kuid süsteemi vaatekohast on siin selgepiiriline põhimõte, et teadvuslik kurjus on võimatu – mehaanilisus peab olema ebateadlik.

K: Mõttest, et kurjus on alati ebateadlik, on pigem keeruline aru saada. Kas võite veidi rohkem seletada?

V: Nagu ütlesin, püüdke enda jaoks kõigepealt leida see, mida te nimetate kurjuseks, mitte definitsioonina, vaid näidete kujul. Kui teil on teatud hulk näiteid, küsige endalt, kas need võiksid olla teadvuslikud. Kas kurje asju saaks teha teadvuslikult? Hiljem näete, et need saavad tehtud olla ainult ebateadlikult. Teine vastus on, et kõik see, mida nimetate kurjuseks, saab toimuda mehaaniliselt, ja see toimubki alati mehaaniliselt, nii et teadvuslikkust pole vaja.

Ütlesin, et me peame uurima süsteemi ideid peamiselt seoses inimese evolutsiooniga, ja ma selgitasin, et evolutsiooni all tuleb mõista teadvuslikku protsessi ja teadvuslikke pingutusi, mis on kestvad ja ühendatud. See ei ole mehaaniline evolutsioon, nagu sellest on vahel aru saadud. Evolutsioon, kui see on võimalik, saab olla ainult teadvuslik, ja evolutsiooni algus on alati teadvuse evolutsioon, see ei saa olla millegi muu evolutsioon. Kui teadvus hakkab esile kerkima, hakkavad kasvama ja kujunema ka teised asjad. Kui teadvus jääb samale tasandile, jääb samale tasandile ka kõik muu.

On palju asju, millest on seoses evolutsiooniga oluline aru saada juba päris alguses. Esiteks, et väga suurest hulgast inimestest 1, 2, ja 3 saavad ainult vähesed muutuda inimesteks number 4, 5, 6 ja 7, või isegi alustada neiks saamist. Seda tuleb mõista väga täpselt, sest kui hakkame arvama, et igaüks võib areneda, lõpetame arusaamise tingimustest, mis on vajalikud evolutsiooni alustamiseks, nagu ma kirjeldasin neid teile vanglast põgenemise näites.

K: Kas kõigil inimrassidel on samasugune võimalus areneda?

V: See on huvitav küsimus. Ma küsisin seda endalt, kui tulin esimest korda selle töö juurde ja mulle öeldi, et seda on arutatud väga tähtsates koolides väga olulisel perioodil, ja et pärast kõikvõimalikke eksperimente tulid nad järeldusele, et võimaliku arenemise vaatekohast ei ole vahet valgel, kollasel, mustal, pruunil ja punasel rassist. Praegusel ajal on ülekaalus valge ja kollane rass, kuigi minevikus võis ülekaalus olla nähtavasti mõni teine. Näiteks meenutab sfinks pigem negriidset inimest, mitte eurooplast.

K: Seoses sellega, mida rääkisite heast ja kurjast – kas selle süsteemi järgija võiks osaleda sõjas?

V: See on tema asi. Meil pole väliseid keelde ega tingimusi.

K: Aga kas ta saaks need kaks lepitada?

V: Ka see on tema otsustada. See eriline süsteem jätab inimese väga vabaks. Ta tahab luua teadvuslikkuse ja tahte. Ei teadvuslikkust ega ka tahtet saa luua teatavaid väliseid piiranguid järgides. Inimene peab olema vaba. Te peate mõistma, et välistel asjadel on kõige vähem tähendust. Sisemised asjad on tähtsad, sisemine sõda.

K: On palju asju, mis näivad mulle kurjad, aga mida ma olen võimeline korda saatma.

V: Te ei saa võtta näiteks iseennast, vaid saate tuua näiteid ainult halvast, mida olete juba teinud. Seepärast on parem võtta üldine idee. Leidke võimalikud näited – ma ei pea silmas õnnetusi või eksimusi, sest paljud kuritööd on juhuslikud –, aga valige kõik need, mida me nimetame kindlalt tahteliseks kurjuseks, ja te näete, et need ei vaja teadvuslikkust; üks mehaaniline tegu, ja kõik toimub.

K: See tekitab valiku illusiooni.

V: See on suurim illusioon – „tegemise“ illusioon ja valiku illusioon. Need asjad kuuluvad kõrgemale tasandile. Alates inimesest number 4 hakkab inimesel olema juba valik, kuid inimestel 1, 2 ja 3 on valida väga vähe.

K: Kas tahate öelda, et musta maagia õpingud on teaduslik kurjus?

V: Kas tunnete kedagi, kes seda õppis, välja arvatud inimesed, kes loevad kohutavate piltidega raamatuid ja petavad iseennast?

K: Kui te vabatahtlikult otsustate teist inimest petta, kas see pole tahtlik kurjus?

V: Kõige tõenäolisemalt ei saanud te sinna midagi parata; oli olukordade surve või midagi sellist, et te ei saanud teisiti toimida.

Kõik need on keerulised küsimused ja võtab kaua aega, et nendega harjuda, sest oleme harjunud väärtalt mõtlema. Kui vaatame näiteks ajaloolisi sündmusi, võtame teaduslikena just neid asju, mis ei saa olla teaduslikud, ja asju, mis võivad olla teaduslikud, võtame mehaanilisena, nagu teatud liiki protsessi.

*

Kui nüüd jõuame tagasi mõtte juurde, et ainult väga vähesed suudavad areneda ja leida iseendas peidetud võimalused, tekib loomulikult küsimus: Mis määrab erinevuse? Miks on mõnedel inimestel võimalus, aga teistel ei ole võimalust? On täiesti tõsi, et mõnedel inimestel pole võimalust päris algusest peale. Nad on sündinud sellistesse oludesse, et ei saa midagi õppida, või on neil endal mingi puudulikkus. Seega me välistame vaegusega inimesed, sest nende kohta pole midagi öelda. Meid huvitavad inimesed, kes on normaalsetes oludes, ja nad ise peavad olema normaalsed, tavaliste võimalustega õppida, aru saada ja nii edasi. Peale nende inimeste on ainult väga vähesed võimelised arenemise teel isegi esimest sammu tegema. Kuidas ja miks see nii on?

Kõik tavalistes elutingimustes inimesed elavad kahte liiki mõjutuste all. Esiteks on need elus loodud mõjutused, soov saada rikkaks, kuulsaks ja nii edasi – neid nimetame me A-mõjutusteks. Teiseks on mõjutused, mis tulevad välisest elust, need toimivad samades tingimustes, kuigi on erinevad, ja me nimetame neid B-mõjutusteks. Need jõuavad inimeseni religiooni, kirjanduse või filosoofiana. Teist liiki mõjutused on oma päritolult teaduslikud. A-mõjutused on algusest peale mehaanilised. Inimene võib B-mõjutustega kokku puutuda või nad üldse märkamata jätta, aga ta võib neid ka kuulda ja arvata, et ta neid mõistab, kasutada sõnu ja samal ajal tegelikult neist üldse mitte aru saada. Need kaks mõjutust määravad tegelikult inimese edasise arengu. Kui inimene kogub endasse B-mõjutused, kristalliseeruvad temas nende mõjutuste tulemused (ma

kasutan sõna „kristalliseeruvad“ tavalises tähenduses) ja vormivad temas teatud liiki külgetõmbekeskuse, mida me nimetame *magnetiliseks keskuseks*.

Kokkusurutud hulk mälestusi neist mõjutustest tõmbab teda teatud suunas või paneb ta pöörduma mingisse suunda. Kui inimeses on kujunenud magnetiline keskus, on tal kergem enda suunas tõmmata rohkem B-mõjutusi ja A-mõjutused ei juhi teda kõrvale. Tavainimestel võivad A-mõjutused võtta nii palju aega, et teistele mõjutustele ei jää midagi üle ja neid vaevalt et B-mõjutused üldse tõmbavadki. Aga kui magnetiline keskus inimeses kasvab, kohtub ta teatud aja pärast teise inimese või inimeste grupiga, kellelt saab õppida midagi erinevat, midagi mis ei sisaldu B-mõjutustes ja mida me nimetame C-mõjutuseks. C-mõjutus on päritolult ja tegevuses teadvuslik ning seda saab üle kanda ainult otsese õpetusena. B-mõjutusi on võimalik saada raamatutest ja kunstiteostest ja muust sellisest, kuid C-mõjutus saab tulla ainult otsese kontaktiga. Kui inimene, kelles on kasvanud magnetiline keskus, kohtub inimese või grupiga, kelle kaudu saab kontakti C-mõjutusega, siis tähendab see, et ta on teinud esimese sammu. Siis on siin tema jaoks arenemise võimalus.

K: Mida tähendab esimene samm?

V: See on seotud ideega „rajast“ ehk „teest“. Oluline on mõista, et tee ei alga elu tavatasandil, see algab kõrgemal tasandil. Esimene samm on hetk, kui inimene puutub kokku C-mõjutusega. Sellest hetkest algab trepp paljude astmetega, millest tuleb üles ronida, enne kui on võimalik jõuda teele. Tee ei alga alt, vaid alles pärast jõudmist viimasele astmele.

K: Keda te nimetate normaalseks inimeseks?

V: See võib näida paradoksaalsena, kuid meil ei ole teist määratlust – see tähendab inimest, kes saab areneda.

K: Kas mõjutuste B ja A vahel on mingi vastastikune suhe? Kui inimesse jõuavad B-mõjutused, kas mõjutavad need A-mõjutusi ja muudavad neid?

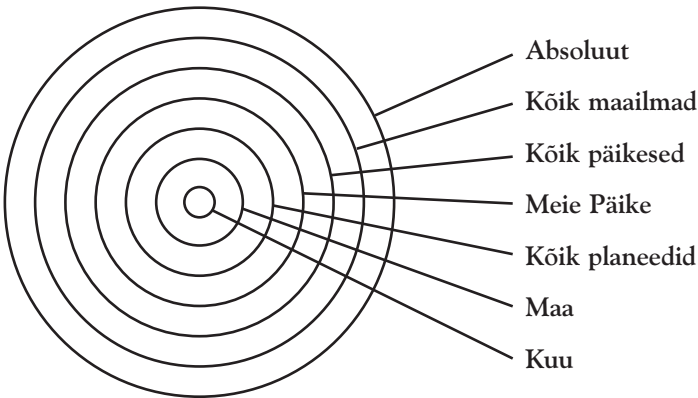
V: Nad võivad neid mõjutada, kuid samal ajal välistab üks tingimata teise. Inimene elab maailmas nende kahe erineva mõjutuse all: ta võib valida neist ainult ühe, või tal võivad olla mõlemad. Kui räägite mõjutustest A ja B, hakkate rääkima faktidest. Asendades selle väljendi ühe või teise täpse faktiga, näete, milline on nende omavaheline suhe. See on väga lihtne.

Selles punktis tekib loomulikult küsimus: Miks on inimesel nii keeruline alustada enda muutmisega, et jõuda arenemise võimaluseni? Teate, sest meil tuleb meeles pidada, et loodus on inimese loonud väga huvitaval kombel. Ta on arendatud teatud punktini, aga pärast seda punkti tuleb tal ennast ise arendada. Loodus ei arenda inimest üle teatud punkti. Edaspidi õpime üksikasjalikult, millise punktini inimene on arendatud ja kuidas peab algama tema edasine areng. Siis näeme, miks selle vaateviisi järgi ei saa ta ennast kunagi ise arendada ja miks

ei saa teda arendada loodus. Kuid enne seda tuleb meil mõista teatud üldisi tingmusi.

Inimesel on väga raske alustada mingitki tööd iseendaga, sest ta elab universumis väga halvast paigas. Esialgu kõlab mõte väga kummalisena. Me ei taipa, et universumis on paremad ja halvemad paigad, ja kindlasti ei mõista me, et meile on juhtunud peaaegu kõige halvem koht. Me ei suuda seda mõista, sest ühest vaatekohast on meie teadmised universumist liialt keerulised. Teisest vaatenurgast ei arvesta need reaalseid fakte.

Kui otsime universumis meile lähimat kohta, saame aru, et elame Maal ja et Kuu on Maa mõju all. Samal ajal teame, et Maa on üks Päikesesüsteemi planeetidest, et seal on suuremaid planeete, vahet palju võimsamaid kui Maa, ja et kõik teised planeedid koos peavad mingil kombel Maad mõjutama ja valitsema. Järgmisena tuleb mõõtkavas Päike ja me mõistame, et Päike mõjutab kõiki planeete ja samal ajal ka Maad. Kui mõtlete sellest lähtekohast, tekib teil Päikesesüsteemist juba teistsugune arusaam, kuigi neis asjus pole midagi uut: küsimus on ainult selles, kuidas üks asi teisega seostada.

Maa on üks Päikesesüsteemi planeete ja Päike üks Linnutee tähtedest. Sealt edasi tulevad kõik võimalikud maailmad. See on kõik, mida tavaliselt teame. Puhtalt filosoofilise mõistena saame asjade seisundile või suhtele lisada selle, mida nimetame Absoluudiks – seisundi, milles kõik on üks. Nüüd saame väljendada Kuu suhet Maasse, Maa suhet planeetidesse ja nii edasi veidi teistmoodi.

- Absoluut. Kõige tundmatu algus.
- Kõik maailmad. Kõik meie Galaktikaga sarnased või sellest erinevad galaktikad.
- Kõik päikesed. Meie Galaktika.
- Meie Päike. Meie Päikesesüsteem.
- Kõik planeedid. Kõik Päikesesüsteemi planeedid.
- Maa.
- Kuu.

Ülalt allapoole vaadates hakkame mõistma tohutut erinevust mastaapides, kui võrdleme kõiki päikesi meie Päikesega või Maad kõigi planeetidega. Suudame mõista, et nad on skaalal üksteisega teatud kindlas suhtes. Väikseim on Kuu, ja teispool Kuud ei tea me midagi. Kogu seda tervikut on nimetatud loomiskiireks. On ka teisi kiiri, sest see kiir ei hõlma kogu universumit, kuid kuni me elame Maal ja see läbib Maad, kuulume selle loomiskiire alla. Jooniselt saab selgeks, mida peetakse silmas halva paiga all universumis. Halvim paik on Kuu, kuid Maa on peaaegu sama halb. See on nagu elamine põhjapooluse ligiduses, mis seletab, miks Maal on nii paljud asjad keerulised. Me ei saa siin midagi muuta ega ette võtta, kuid kui teame, saame kohaneda ja sel kombel pääseda paljudest asjadest, mida me vastasel korral ei saaks vältida. Kuid me ei tohi lasta oma kujutlusel koos endaga minema joosta ja endale öelda, et võime koos temaga põgeneda.

Tahan veel midagi lisada. Põhjustel, mida on veel raske selgitada, on loomiskiires kõik need maailmad üksteisega seotud: mõjud liiguvad kõrgemalt madalamale, kuid planeetide ja Maa vahel on lõhe. Et luua sild üle lõhe nii, et mõjud kõigilt planeetidelt saaksid ulatuda Maani, on leiutatud teatud instrument. Maad ümbritseb teatud liiki tundlik kile, teiste sõnadega, orgaaniline elu Maal. Nii on taimedel, loomadel ja inimestel teatud kindel eesmärk: nad sobivad ühendusteeks Maa ja planeetide vahel. Orgaanilise elu abil, mis saab planeetide mõjusid vastu võtta ja säilitada, imuvad need Maasse. See on orgaanilise elu tähendus ja põhjus Maal.

K: Te peate endastmõistetavaks, et orgaaniline elu on ainuüksi Maal. Kas oletate, et teistel planeetidel pole midagi?

V: Ei, sugugi mitte, kuid meid huvitab orgaaniline elu Maal, sest elame Maal ja oleme osa Maa orgaanilisest elust, nii et me räägime ainult Maast. Kõiki teisi planeete võtame me ühtse massina, kuid Maast räägime eraldi. See on skaala printsiip. Mida lähemal miski teile on, seda täiemõõdulisem on teie uuring. Kui uurite seda tuba, on teil vaja teada, kui palju inimesi tuleb ja kui palju toole

on vaja – te uurite detailselt; kuid kui võtate ainult maja, pole neid üksikasju vaja teada. Ja kui võtate uurimiseks tänava, siis on see taas erinev. Samal kombel uurime me erinevates skaalades loomiskiirt. Me räägime orgaanilisest elust Maal, kuid ei räägi orgaanilisest elust mõnel teisel planeedil; meil pole seda vaja uurida mujal kui Maal.

*

Ma annan teile veel mõned üksikasjad loomiskiire kohta, mis selgitavad, mida ma silmas pean, kui ütlen, et Maa on universumis halb paik. Mäletate, ma rääkisin, et meil tuleb minna universumi fundamentaalsete seaduste tundmaõppimise juurde, ja ütlesin, et kaks seadust, mida peame tundma, on kolme seadus ja seitsme seadus, ja siis mainisin ma ka skaala printsiipi. Nüüd olete selle printsiibiga juba kokku puutunud ja mõistate, et me ei uuri kõike samas skaalas. Tegelikult on see tavateaduse kõige nõrgem punkt: teadlased püüavad kõike uurida samas skaalas, saamata aru, et see pole sugugi vajalik. Tegelikult just vastupidi. Kõigiks praktilisteks eesmärkideks tuleb meil õppida uurima asju erinevates skaalades.

Meil tuleb naasta kolme seaduse juurde. Te mäletate seletust, et kõik, mis toimub, on kolme jõu toime tulemus ja et ainult kaks jõudu ei saa anda mingit tulemust. Ma püüan ühendada selle idee loomiskiirega.

Absoluut on maailm 1, sest temas asuvad kolm jõudu moodustavad ühe. Oma tahte ja teadvusega loob Absoluut maailmad. Kõik see on kavatsuslik ja iga temas olev jõud haarab enda valdusse iga paiga. See on meile arusaamatu. Järgmises maailmas, maailmas 3, on samad kolm jõudu, kuid siin on nad juba lahutatud. Need kolm jõudu tekitava taas maailmad, millest võtame ühe, kuid maailm 6 erineb maailmast 3, mis on ühenduses Absoluudiga, sest see on juba mehaaniline. Maailmas 6 on kolm jõudu elmisest maailmast ja kolm tema enda oma. Järgmisel maailmal, maailmal 12, on kolm jõudu teise järgu maailmast, kuus jõudu kolmanda järgu maailmast ja kolm tema enda oma. Järgmisel maailmal, maailmal 24, on kaksikümme neli jõudu, järgmisel nelikümme kaheksa jõudu ja viimasel üheksakümme kuus jõudu.

Maailm	1	Absoluut	1
Maailm	3	Kõik maailmad	3
Maailm	6	Kõik päikesed	6 (3 + 3)
Maailm	12	Päike	12 (3 + 6 + 3)
Maailm	24	Kõik planeedid	24 (3 + 6 + 12 + 3)
Maailm	48	Maa	48 (3 + 6 + 12 + 24 + 3)
Maailm	96	Kuu	96 (3 + 6 + 12 + 24 + 48 + 3)

Need arvud viitavad iga maailma valitsevate seaduste arvule. Mida rohkem on seadusi, seda raskem on midagi muuta. Näiteks elab inimene Maal, mida valitseb nelikümmend kaheksa seadust. Teda ennast valitseb palju rohkem seadusi, kuid isegi need nelikümmend kaheksa seadust teevad talle keeruliseks midagi muuta, sest need seadused valitsevad isegi väikseid asju. Õnneks pole kõik seadused, mille all inimene elab, talle kohustuslikud, ta saab mõnedest neist hoiduda, ja tema evolutsiooni võimalus on põhireeglina seotud teatud seaduste vältimisega. Ka üle vanglamüüri ronides väldib inimene seadusi.